

Suomi ja Venäjän rahapelimarkkinat

Rajaseuduille sijoittunut rahapelitoiminta on kansainvälisesti yleistä, mutta Suomessa rahapelienvienti rajojen yli on ollut vähäistä. Käsitlemme tässä artikkelissa Suomesta Venäjälle suuntautunutta rahapelitarjontaa 1990-luvulta tähän päivään aiemman kirjallisuuden ja olemassa olevan tilastoaineiston valossa. Tutkimuksen tavoitteena on kuvata, millaista rahapelitarjontaa Suomesta Venäjälle ja venäläisille on ollut, ja millaiset poliittiset ja taloudelliset seikat ovat vaikuttaneet tähän suhteeseen. Tarkastelu jaksottuu kolmeen ajanjaksoon, jotka liittyvät etenkin venäläisen rahapelijärjestelmän muutoksiin sääntelytasolla, ja suomalaisten rahapelitoimijoiden mahdollisuuksiin. Näitä ovat venäläisten rahapelimarkkinoiden kasvuaika 1990-luvulla, vuoden 2006 rahapeliuudistuksen rajoittama markkinaympäristö ja uusien markkinoiden synty sekä vuoden 2014 jälkeinen aika, johon on liittynyt niin ruflan romahtaminen kuin koronapandemian tuomat haasteet matkailulle.

Virve Marionneau & Johanna
Järvinen-Tassopoulos

Venäjälle suuntaavalla kaupalla ja liiketoiminnalla on ollut Suomen historiassa erityisasema sekä Neuvostoliiton suunnitelmatalouden että Venäjän siirtymävaiheen jälkeen. Suomen ja Venäjän välisiä kauppasuhteita ovat määritelleet etenkin Venäjän raaka-aineisiin ja energiaan perustuva talous, mutta myös Suomen maantieteellinen asema. Venäjästä on muodostunut Suomelle tärkeä vientimarkkina myös niillä aloilla, joissa ulkomaankauppa on ollut perinteisesti vähäisempää. (Simola 2008.) Vuonna 2018 Venäjällä toimi noin 900 yritystä, joilla oli suomalaista pääomaa. Kolmenkymmenen suurimman yrityksen joukosta 67 prosenttia toimi teollisuuden alalla (Fontanka.ru 2018). Tilastokeskuksen tietojen mukaan palveluviennin osuus Suomen ulkomaankaupasta on kuitenkin viime vuosina noussut erityisesti tietotekniikkapalveluiden siivittämänä (Tilastokeskus 2019). Suomesta Venäjälle suuntautuva vienti on EU-maista viidenneksi suurinta (Fontanka.ru 2018).

Rahapelialalla rajat ylittävällä tarjonnalla on ollut kansainvälisesti merkittävä rooli. Rajat ylittävä tarjonta voi viitata joko rajaseudulla tapahtuvaan myyntiin tai myyntiä suoraan toisen maan kuluttajille joko lisenssillä tai ilman. Rajaseutu voi olla rahapeli-toiminnalle otollinen paikka etenkin, jos rahapelaaminen on rajan toisella puolella kielletty tai rahapelien tarjonta on vähäistä (Marionneau & Nikkinen 2017, Schwartz & Raento 2011, 3). Erityisesti rahapelaamiseen erikoistuneet rajakaupungit edustavat sääntelyn ja tilallisuuden yhteen kietoutumista. Lisäksi kasinoita avataan maihin, joissa niiden on tarkoitus synnyttää ”rahan ja ihmisten liikettä” (Schwartz & Raento 2011, 3; myös Raento 2012a, 12). Kasinoiden avaamisella voi olla huomattaviakin vaikutuksia paikkakuntien ja alueiden taloudellisiin rakenteisiin ja infrastruktuuriin, kuten liikenteeseen (Raento 2000, 6).

Rahapelaamisen digitalisaation myötä toiminnan laajentaminen toisen valtion alueelle on muodostunut rajaseutujen ohella merkittäväksi tavaksi laajentaa markkinoita. Tämä voi tapahtua esimerkiksi hankkimalla toimintalupa, tekemällä yhteistyötä paikallisten rahapeliyhtiöiden kanssa, tai tarjoamalla määritelmällisesti rajat ylittäviä verkkopelejä myös ilman toimintalupaa. Eurooppalaisten rahapeliyhtiöiden järjestön (*European gaming and betting association*, EGBA) mukaan vuonna 2019 jo 24,5 prosenttia rahapelaamisesta tapahtui internetissä, ja verkkomarkkinan kasvun on odotettu kiihtyvän entisestään myös koronapandemian myötä (EGBA 2020). Myös jotkin yksinoikeusasemasta käsin toimivat tai valtion omistamat rahapeliyhtiöt Euroopassa ovat laajentaneet toimintaansa omien rajojensa ulkopuolelle. Esimerkiksi Kreikassa rahapelejä yksinoikeudella tarjoava ja vuonna 2013 kokonaan yksityistetty OPAP (Οργανισμός Προγνωστικών Αγώνων Ποδοσφαίρου, suom. Jalkapallovedonlyöntiyhdistys) tarjoaa rahapelejä myös Kyproksella (OPAP 2020). Itävallassa puolestaan kasinopelejä yksinoikeudella tarjoava ja osin valtion omistama *Casinos Austria* toimii kasinopelien järjestäjänä myös 14 muussa maassa (Casinos Austria 2020). Ranskassa hevosveikkauspelien yksinoikeustoimija PMU tarjoaa tuotteitaan 24 eri maassa (PMU 2020). Monopolijärjestelmä itsessään ei siis vaikuta olevan este rahapeliviennille edes Euroopassa.

Tämä artikkeli käsittelee Suomesta Venäjälle ja venäläisille suunnattua rahapelitarjontaa.¹ Tavoitteena on kuvata, minkälaista rahapelivienti Suomesta Venäjälle on ollut, ja mitkä seikat ovat vaikuttaneet viennin vähyteen tai estäneet rahapelien vientiä. Kysymys on olennainen, sillä yhteisestä rajasta tai muilla aloilla tiiviistä kauppasuhteista huolimatta Suomen ja Venäjän välinen rahapelitarjonta ja alaan liittyvä kauppa vaikuttaa olleen vähäistä. Tätä selittävät todennäköisesti sekä poliittiset että taloudelliset seikat, jotka ovat myös vaihdelleet historiallisten ajanjaksojen myötä.

Suomen ja Venäjän rahapeli-toiminnan kehittyminen on kuitenkin historiallisesti nivoutunut yhteen monin paikoin, ja suhteet Venäjään ovat vaikuttaneet myös Suomen rahapelikentän muodostumiseen. Suomalaisen rahapelaamisen kehityksen onkin esitetty olleen altis kansainvälisille vaikutteille koko historiansa ajan (Raento 2012a, 11). Autonomian aikana (1809–1917) Suomen poliittinen tilanne oli kytköksissä Venäjään, mutta rahapelien saralla Suomen suurruhtinaskunnassa jäi voimaan Ruotsin vallan aikainen lainsäädäntö (Myllymaa & Matilainen 2016, 469). Suomessa toimi oma lottopeli aina vuoteen 1889, jolloin keisari Aleksanteri III:n vahvistaman rikoslain (39/1889) 43. luku kielsi arpajaiset ilman asianomaista lupaa ja uhkapelihuoneiden tai ravintolassa toimeenpantujen uhkapelien pyörittämisen (ks. Matilainen 2010, 24). Myös uhkapeleihin osallistumisesta määrättiin sakko (4 §). Kyseinen rikoslaki toimi kuin ”rahapelaamisen kieltolaki”, kunnes Suomi itsenäistyi (Raento 2012b, 243).

Suomen itsenäistymisen myötä myös maiden rahapelitoiminnan kehitys eriytyi. Bolševikkien valtaannousun jälkeen rahapelaamista paheksuttiin Neuvostoliitossa ja rahapelit kiellettiin vuonna 1918. Laillisilla markkinoilla säilyivät vain lottopelit ja hevosveikkauspelit (Sohan 2012, 47; Tarasov 2010). Laiton rahapelitarjonta kuitenkin kukoisti etenkin suurimmissa kaupungeissa ja Mustanmeren lomakeskuksissa (Sohan 2012, 47; Tsytsarev & Gilinsky 2009, 245). 1920–1930-lukujen Neuvostoliitossa oli meneillään eräänlainen ”transitionaalinen ajanjakso”, joka heijastui paitsi arkipäiväisten tapojen muutoksina, kaupungistumisena mutta myös sopeutumisvaikeuksina, köyhytenä ja mielenterveysongelmina (Solovjeva 2014, 3). Neuvostoliiton aikaa käsitelleessä sosiaalishistoriallisessa tutkimuksessa erinäisten ”paheiden”, kuten alkoholismien ja huumeidenkäytön (ja mahdollisesti myös rahapelaamisen), on nähty olleen osin seurausta huonoista elinolosuhteista ja sopeutumisvaikeuksista murroksen hetkellä (Solovjeva 2014, 21–22). Toisaalta erinäiset rahapelitoimintaa koskevat kieltolait ovat myös kansainvälisessä rahapelitutkimuksessa yhdistetty laittoman rahapelitarjonnan kasvuun (esim. Sulkunen et al. 2019, 141). Esimerkiksi Ranskassa vuoden 1836 kieltolaki ei määrännyt etenkin aristokratian suosimia pelikasinoita suljettaviksi lomakohteissa, kun taas Suomessa rahapelitoimintaa koskevan kieltolain aikana rahapelaamista harrastettiin salaa esimerkiksi yksityisasunnoissa (Harouel 2011, 49).

Suomen puolella rajaa rahapelit yleistyivät itsenäisyyden jälkeen rahapelejä koskevan kieltolain päättymisen ja tarjonnan kasvun myötä. Vuonna 1926 Suomen rikoslakia muutettiin siten, että luvanvaraiset raha-arpajaiset ja niihin verrattava toiminta sallittiin. Samana vuonna raha-arpajaisista annettiin asetus (Kortelainen 1988, 39). Lottopelit palasivat vuonna 1926 Suomen kansallisoopperan ja kansallisteatterin järjestäminä ja näitä kulttuuri-instituutioita hyödyttävänä toimintoina (Matilainen 2010, 24; Kortelainen 1988, 41). Veikkaus (alun perin Oy Tippaustoimisto Ab) perustettiin vuonna 1940: tätä ennen suomalaiset olivat pelanneet veikkauspelejä ulkomaille, lähinnä Ruotsiin. Samalla kyettiin ohjaamaan rahoitusta kotimaiselle urheilulle. (Ylikangas 1993, 13–15.)

Myös rahapeliautomaatit saapuivat Suomeen 1920-luvulla. 1930-luvun alussa niiden ylläpitäjät tarjosivat laitteita hyväntekeväisyysjärjestöille. Esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitto otti tarjouksen vastaan, kun taas Suomen Punainen Risti kieltäytyi laitteista (Kortelainen 1988, 61). Samaan aikaan valmisteltiin raha-automaattitoiminnan monopolisoimista yleishyödyllisyyden nimissä ja lopulta annettiin asetus raha-automaattitoiminnan keskittämisestä 17.12.1937. Raha-automaattiyhdistyksen (RAY) toiminta alkoi huhtikuussa 1938. (Kortelainen 1988, 93–94.) Riitta Matilainen (2010, 30) on kuvannut rahapelitoiminnan laillistamiseen tähdännyttä prosessia myös Neuvostoliitolle hävityn talvisodan jälkeisenä tulotarpeena, jonka myötä julkiset asenteet muuttuivat nopeasti myönteisemmiksi rahapelaamista kohtaan. Jatkosodan jälkeen Suomi luopui Itä-Karjalasta, jonka alueelle sijoitellut automaatit jäivät Neuvostoliiton haltuun (Luoto & Wickström 2008, 46).

Pelikasino toiminta herätti kiinnostusta RAY:ssa aina 1950-luvulta lähtien. Kiinnostus pelikasino toimintaan liittyi lisääntyneeseen matkailuun, jota kehitettiin Suomessa erityisesti 1950- ja 1960-luvuilla. Vaikka pelikasino hanke ei edennyt, RAY aloitti rulettitoiminnan valmistelun. Rulettipöytiä sijoitettiin ensin Finnlinesin Helsingin ja Lyypekin välillä liikennöiviin laivoihin vuonna 1968. (Kortelainen 1988, 174–175.) Ruletin tulo Helsinkiin vuonna 1969 nähtiin mannermaisena tuulahduksena kylmän sodan ajan suomettuneessa yhteiskunnassa (ks. Matilainen 2011). Suomen ensimmäinen laillinen kasino avattiin Helsinkiin vuonna 1991, pian Tallinnan kasinon avautumisen jälkeen. Pelikasino toimintaa Suomeen oli suunniteltu jo 1950-luvulta lähtien, mutta lopullisen sysäyksen suunnittelu sai 1980-luvulla, kun aiheesta

tehtyjen selvitysten mukaan havaittiin, että pelikasinotoiminta estäisi laittoman rahapelitoiminnan Suomessa, edistäisi Suomeen suuntautuvaa matkailua, keräisi varoja yleishyödyllisiin tarkoituksiin sekä edistäisi valuuttatuloa ja -säästöä (Kortelainen 1988, 175, 244–245). 1990-luvulla idänkaupan romahtaessa ja yhteyksien parantuessa länteen valtiolla oli tarve paikata horjuvaa taloustilannetta ja estää rahapeliliikenteen valumista ulkomaille (Myllymaa & Matilainen 2016, 471). Rahapelaamista onkin käytetty perinteisesti keinona paikata julkista taloutta, sillä se herättää vähemmän vastustusta kuin verotuksen nostaminen (mm. Egerer et al. 2018). Myös Neuvostoliitossa laillinen rahapelaaminen yleistyi neuvostovallan loppuvuosina tulotarpeiden myötä (Marionneau 2020a, 123).

Rahapelaamisen statuserot Suomessa ja Venäjällä riippuvat historiallisista ja poliittisista tekijöistä sekä rahapelimarkkinoiden synnystä. Siinä missä Suomessa rahapelaaminen yhdistettiin jo varhain osaksi valtion toimintaa ja tehtiin sitä kautta hyväksyttäväksi ja jopa toivottavaksi tavaksi tukea niin kutsuttuja hyviä tarkoituksia ja osallistaa kansalaisia (mm. Matilainen 2010; Matilainen & Raento 2014), Venäjällä rahapelaamisen historia on ollut värikkäämpi. Rahapelitarjontaa on etenkin 1990-luvun aikana ollut vahvasti yksityisissä ja usein epäluotettavissa käsissä. Myös vuoden 2006 rahapelejä koskeneet lainsäädännölliset rajoitukset Venäjällä saattoivat osaltaan voimistaa uskoa rahapelaamisen vaarallisuuteen tai haitallisuuteen (Koski-Jännes et al. 2013, 66). Lisäksi venäläinen rahapelitutkimus on ymmärtänyt ongelmallisen rahapelaamisen pitkälti sairautena tai psykologisena häiriönä (mm. Andrejev & Nazarova 2014; Avtonomov 2009; Tsytsarev & Gilinski 2009), kun Suomessa rahapeleistä aiheutuvat ongelmat käsitetään laaja-alaisemmin sosiaalisina, terveydellisinä ja taloudellisina haittoina (Arpajaislaki 23.11.2001/1047, 12§).

Seuraavassa käsittelemme Suomesta Venäjälle ja venäläisille suuntautunutta rahapelitoimintaa Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen 1990-luvulta tähän päivään aiemman kirjallisuuden ja olemassa olevan tilastoaineiston valossa. Kysymme, millaista rahapelivienti Suomesta Venäjälle on ollut, ja millaiset poliittiset ja taloudelliset tekijät ovat selittäneet tätä eri ajanjaksoina. Suomesta Venäjälle suuntautuvan rahapelitarjonnan lähihistoria on muotoutunut etenkin kolmen ajanjakson kautta, jotka liittyvät Venäjän rahapelikentän sääntelyyn ja kansainvälisiin suhteisiin. Nämä ajanjaksot muodostuvat venäläisten rahapelimarkkinoiden hallitsemattomasta kasvusta 1990-luvulla, vuoden 2006 rahapelilakiuudistuksesta ja sen myötä syntyneistä uusista rahapelimarkkinoista sekä vuoden 2014 poliittisten tapahtumien aiheuttamasta ruplan romahduksesta ja kauppasuhteiden taantumisesta. Eräänlaista jatkumoa viimeisimpään on ollut myös turismin tyrehtyminen koronaviruspandemian myötä. Näiden historiallisten ajanjaksojen tarkastelun jälkeen esitämme johtopäätöksiä suomalaisen rahapelitarjonnan nykytilasta ja tulevaisuudesta Venäjällä.

1990-luvun mullistukset rahapelitarjonnassa

Rahapelaaminen alkoi yleistyä jo Neuvostoliiton loppuvuosina osin suomalaisvoimin. *Sportloto*-veikkauspeli perustettiin vuonna 1976 keräämään varoja Moskovan vuoden 1980 olympialaisten järjestämiskustannuksiin. Ensimmäinen neuvostokasino aloitti toimintansa Itämerellä M/S Georg Otsilla vuonna 1987, kun liikemies Pekka Salmi teki sopimuksen rahapelitoiminnasta *Estonia Shipping Company* -nimisen yrityksen kanssa (Mattila & Erola 2011). Vuonna 1988 rahapeliautomaatit saapuivat Inturist-hotelleihin lähinnä länsimaalaisia turisteja varten ja vuonna 1989 avattiin ensimmäiset pelikasinot Tallinnassa ja Moskovassa (Haworth 2008, 466; Tarasov 2010). Salmi oli myös mukana perustamassa Moskovan ka-

sinoa – hänen elämäkertansa mukaan KGB:n erityissuojeluksessa (Mattila & Erola 2011).

Neuvostoliiton hajoamisen myötä vuonna 1991 rahapelitarjonta alkoi lisääntyä suorastaan hallitsemattomasti johtuen lainsäädännöllisten puitteiden ja valtion kontrollin puutteesta (Marionneau 2020a, 123). Vuoteen 2006 mennessä Venäjän lisensoituilla rahapelimarkkinoilla toimi arvioiden mukaan noin 6 300 pelihuonetta ja noin 3 000 lottopeliä, mutta luvonta rahapelitarjontaa on arvioitu olleen vielä enemmän (Tsytsev & Gilinsky 2009, 246). Myös suomalaisen rahapeliteollisuuden mahdollisuudet Venäjällä lisääntyivät merkittävästi. Talousjärjestelmän muutos mahdollisti kasinoiden avaamisen ympäri Venäjää. Vuoteen 2009 mennessä Salmen arvioidaan työllistäneen Venäjällä toimivissa kasinoissaan jopa puoli miljoonaa työntekijää. (Mattila & Erola 2011.)

Mitä tulee venäläisten kokemiin rahapeliongelmiin 1990- ja 2000-luvuilla, tilastollista tutkimustietoa ei tältä aikakaudelta ole. Venäläiset rahapelitutkijat (esim. Arhameiko & Kutašov 2015; Shepel 2007, 62) ovat arvioineet rahapeliongelmiin lisääntyneen roimasti maassa kasvaneen rahapelitarjonnan myötä. Myös aiemmassa kansainvälisessä rahapelitutkimuksessa rahapelaamisen kokonaiskulutuksen määrän on esitetty olevan yhteydessä rahapeliongelmiin määrään (ks. Sulkunen et al. 2019, 74). Vaikka kokonaiskulutusteoriaa on kritisoitu esimerkiksi väittämällä, että rahapelitarjonnan kasvu ei lisää rahapeliongelmiin määrää adaptaation takia (mm. Laplante & Shaffer 2007, 619), tutkimusnäyttö on tukenut enenevässä määrin oletusta, että rahapelitarjonta ja -ongelmat korreloivat positiivisesti toistensa määrän kasvun kanssa (esim. Badji et al. 2020, 2355; Sulkunen et al. 2019, 74).

Suomalaiset yksinoikeusyhtiöt Veikkaus ja RAY eivät kuitenkaan laajentaneet toimintaansa Venäjän markkinoille 1990-luvulla, vaan keskittyivät tarjoamaan rahapelejä kotimaassa. Aikakauden venäläistä toimintaympäristöä on kuvattu arvaamattomaksi (esim. Shleifer & Treisman 2005) ja tämä seikka saattaa osaltaan selittää kotimaisten rahapeliyhtiöiden passiivisuutta Venäjän rahapelimarkkinoilla. Toisaalta 1990-luvulla kotimaisia rahapeliyhtiöitä perusteltiin vahvasti kansallisina toimijoina, joiden tehtävänä oli tukea suomalaista hyvinvointivaltiota (Matilainen 2017). Tämänkaltaisesta positiosta lähtien rahapeliteollisuus etenkin Venäjän kasvavilla, mutta epävarmoilla markkinoilla, ei todennäköisesti olisi vaikuttanut edulliselta myöskään rahapeliyhtiöiden oman toimenkuvan kannalta.

Vuoden 2006 jälkeiset uudet rahapelimarkkinat

Vuonna 2006 presidentti Putin esitti, että rahapelialaa tulisi säädellä vahvemmin. Ehdotus kirjattiin liittovaltion lakiin nro 244-FZ liittyen rahapeliteollisuuden järjestämisen valtiolliseen sääntelyyn. Laki kielsi rahapeliautomaattien ja pelikasinoiden toiminnan Venäjän alueella vuodesta 2009 alkaen lukuun ottamatta neljää liittovaltion tasolla määriteltyä pelialuetta (Kaliningrad, Altai, Primorje ja Krasnodar). Lain myötä myös liikemies Salmen johtamat kasinot ajettiin alas Venäjällä (Mattila & Erola 2011). Lisäksi laissa asetettiin vedonlyöntipeliin tarjoaminen toimiluvan alaiseksi. Rahapelien sääntelyä tiukennettiin entisestään vuonna 2013, kun liittovaltion laki nro 138-FZ kielsi kaikki muut paitsi valtion operoimat lottopelit vuodesta 2014 alkaen. Lakimuutoksia perusteltiin etenkin sosiaalisten haittojen vähentämisellä ja verotuksen tehostamisella (Vasiliev & Bernhard 2012, 79; Marionneau 2020a, 123).

Anja Koski-Jännes et al. (2013, 67) havaitsivat vertailevassa tutkimuksessaan, että vuonna 2011 pietarilaiset pitivät rahapelaamista huomattavasti vakavampana yhteiskunnallisena ongelmana kuin suomalaiset (myös Holma et al. 2011). Lisäksi pietarilaiset kokivat rahapeleihin liittyvän riippuvuusriskin suuremmaksi ja omaehtoisen toipumisen rahapeliiriippuvuudesta

vaikeammaksi kuin suomalaiset. Pietarilaisten kielteiseen suhtautumiseen liittyy todennäköisesti myös järjestäytyneen rikollisuuden osuus rahapelitoiminnassa (Koski-Jännes et al. 2013, 66).

Lainsäädännölliset muutokset Venäjällä loivat kolmesta osa-alasta koostuvat rahapeli-markkinat. Näitä osa-aloja edustavat valtion lottoyhtiöt, kasino- ja rahapeliautomaattitoiminta pelialueilla sekä vedonlyöntitoimistot. Vuoden 2014 lainsäädäntömuutoksen jälkeen Venäjällä on järjestetty vain kahta valtiollista lottoa: valtiovarainministeriön kontrolloimaa Sportlotoa ja urheiluministeriön operoimaa GSL-urheilulottoa (*Gosudartsvennyje sportivnyje loterei* eli valtion urheilulotot). Lottopelien jälleenmyynnistä vastaa yksityisomistuksessa oleva *Sto-loto*, jolla on yli 60 000 myyntipaikkaa ympäri Venäjää sekä nettipelisivusto. (Marionneau 2020b, 81.)

Pelikasino- ja rahapeliautomaattialan toiminta on ollut laillista vuoden 2009 jälkeen ainoastaan edellä mainituilla pelialueilla. Vuonna 2014 presidentti Putin ilmoitti uuden pelialueen perustamisesta myös Krimin alueella, mutta tämä ei ole vielä toteutunut. Muut pelialueet ovat kehittyneet melko nopeasti, ja etenkin Primorjen alue Venäjän Kaukoidässä sekä Krasnodarin alue Mustanmeren rannalla ovat houkutteleet merkittäviä sijoituksia (Kozlovskaja & Kravtšenko 2015; Kozlova 2014, 37; Marionneau 2020a, 125). Tätä on mahdollista selittää sekä maan sisäisellä että kansainvälisellä turismilla. Mustanmeren alueen rannat edustivat perinteisiä matkailukohteita jo Neuvostoliiton aikoihin ja sittemmin alue edusti venäläisille matkailijoille myös luksusta (Arefyev 1991, 5; Gorsuch 2003, 766).

Krasnodarin alueelle on suuntautunut myös paljon turismia etenkin Turkista, missä rahapelaaminen on suurilta osin kiellettyä (RGW 2020). Alueella kehitystä ovat kuitenkin osaltaan hidastaneet poliittiset tekijät, joiden myötä pelialue siirrettiin alkuperäisestä sijainnistaan Azov Citystä Sotšiin vuoden 2018 alussa. Altain ja Kaliningradin alueella paikallisväestön vastustus on ollut merkittävämpää ja sijainnit ovat olleet vähemmän otollisia rahapelituristien houkuttelemiseksi (mm. Haworth 2008, 467; Marionneau 2020a, 125). Primorjen alue puolestaan houkuttelee sijaintinsa puolesta etenkin aasialaisia matkustajia. Alueella sijaitseva Venäjän suurin kasino Tigre de Cristal onkin raportoinut, että valtaosa sen asiakkaista on ollut kiinalaisia turisteja. (RGW 2020.)

Venäläiset vedonlyöntitoimistot ottavat vastaan urheiluvedonlyöntiä ja raviveikkauspelejä. Reiting bukmekerov -toimiston (2017) mukaan koko vedonlyöntitoimialan liikevaihdosta 60 prosenttia pelattiin lisensoiduilla rahapelimarkkinoilla ja loput laittomasti. Verkossa välitettävät vedot muodostivat jo vuonna 2017 noin 62 prosenttia vedonlyöntimarkkinasta. (Reiting bukmekerov 2017). Tämä on huomattavan suuri osuus. Vuonna 2019 Veikkauksen koko myynnistä noin 32 prosenttia tuli verkkokaupasta (Veikkaus 2020). Luvut eivät ole täysin verrannollisia, sillä Veikkauksen tapauksessa osuuteen sisältyvät urheiluvedonlyönnin ohella myös muut rahapelituotteet, kuten lotot ja automaattipelit. Tästä huolimatta verkon rahapelimarkkinat vaikuttavat kuitenkin vetoimaisilta molemmissa konteksteissa.

Suomen tavoin myös Venäjällä rahapelitoiminnalla kerätään yhteiskunnallisia tuottoja verotuksella ja korvamerkityillä kontribuutioilla. Koska Venäjä on liittovaltio, verotus tapahtuu pääasiassa federaatiosubjektitasolla. Valtaosa rahapelien verotuksesta hoidetaan erityisellä rahapeliverolla, joka koskee kaikkia rahapelituotteita paitsi lottopelejä. Vuonna 2016 rahapelivero tuotti Venäjällä yhteensä noin 12,5 miljoonaa euroa (Venäjän verotoimiston NALOG:in toimittamien tietojen perusteella, Koltsova et al. 2018, 204), mikä on alle promillen Venäjän bruttokansantuotteesta (BKT). Suurin osa näistä rahapelituotoista tuli kasinosektorilta (Betting Business 2017). Rahapeliveron lisäksi myös rahapelaajat maksavat

tuloveroa voitoistaan. Lottoyhtiöt puolestaan tilittävät 10 prosenttia rahapelituloistaan korva-merkityille edunsaajille, etenkin urheilulle. Vuodesta 2017 lähtien vedonlyöntitoimistot ovat maksaneet viisi prosenttia rahapelituloistaan urheilun tukemiseen (Marionneau 2020a, 128).

Suomeen verrattuna Venäjän rahapeliutuotot ovat melko vähäiset. Vuonna 2019 Veikkaus tuotti edunsaajilleen noin miljardi euroa ja noin 200 miljoonaa euroa arpajaisverotuloa valtiolle (Veikkaus 2020). Rahapelituotot vastaavat Suomessa noin 0,8 prosenttia BKT:stä (Kotakorpi et al. 2014, 449). Eurooppalaisia lottoyhtiöitä vertaillaessa tutkimuksessa (Marionneau & Nikkinen 2020, 104) havaittiin lisäksi, että Venäjän lottopeliyhtiö GSL tuottaa huomattavasti vähemmän valtiolle tai edunsaajille kuin muut eurooppalaiset yhtiöt. Tämä johtuu siitä, että Venäjällä rahapeliverotus on huomattavasti alhaisempaa kuin muualla Euroopassa. Tosin rahapelien verotus on kiristynyt sittemmin myös Venäjällä.

Vuoden 2006 lakiuudistus on kuitenkin tehnyt Venäjän markkinoista huomattavasti paremmin säädellyt kuin aiemmin ja lisännyt valtion roolia rahapelitoiminnassa. Seuraavassa analysoimme tarkemmin, miten tämä on vaikuttanut myös Suomen mahdollisuuksiin toimia Venäjän rahapelimarkkinoilla.

Suomi ja uusi markkinaympäristö: rahapelitarjonta Venäjälle

2010-luvulle tultaessa Venäjän uusi ja vahvemmin säännelty rahapelitoimintaympäristö loi Suomelle mahdollisuuden tarjota rahapelejä Venäjän suuntaan ja venäläisille. Venäjän rahapelimarkkinoilla on kasvupotentiaalia. Vuonna 2017 julkaistu vedonlyöntiteollisuutta käsittelevä raportti (Reiting bukmekerov 2017) kuvaili sitä yhdeksi Venäjän talouden nopeimmin kasvavista sektoreista. Lisäksi venäläisistä vain 11 prosenttia oli pelannut rahapelejä vuonna 2017 (Reiting bukmekerov 2017), kun muissa Euroopan maissa vastaava luku on ollut vähintään noin puolet kansasta (mm. Sulkunen et al. 2019, 53). Suomessa viimeisimmän väestötutkimuksen mukaan 78 prosenttia vastaajista ilmoitti pelanneensa edellisen 12 kuukauden aikana (Salonen 2020, 1). Tarkastelemme tässä yhteydessä uutta toimintaympäristöä käsittelemällä ensin rahapelitarjontaa Venäjälle ja sen jälkeen venäläistä rahapeliturismia Suomeen.

Suomalaisomisteinen pelikasinotoiminta Venäjällä päättyi vuoden 2009 jälkeen lakiuudistuksen tultua voimaan. Venäläisen lottopelisektorin monopolisointi ja markkinarajoitukset astuivat kuitenkin voimaan vasta vuoden 2014 lakimuutoksen myötä, mikä jätti osaltaan tilaa tällä sektorilla toimiville yrityksille suunnata itämarkkinoille. Lisäksi vedonlyöntisektorin lisensointi on mahdollistanut kansainvälisille yrityksille pääsyn Venäjän markkinoille. Venäjällä lisensoitujen vedonlyöntiyhtiöiden joukkoon lukeutuukin monia kansainvälisiä yhtiöitä, jotka ovat tätä tarkoitusta varten perustaneet tytäryhtiön Venäjälle.

Myös Veikkaus pyrki Venäjän markkinoille vuonna 2011 perustamalla tytäryhtiön nimeltä *Veikkaus Solutions*. Tytäryhtiön toiminta oli tarkoitus aloittaa saman vuoden heinäkuussa. Koska aiheesta ei ole tehty aiempaa tutkimusta, käsittelemme Veikkauksen kansainvälistymisyritystä tässä yhteydessä Veikkauksen vuosiraporttien (vuodet 2011 ja 2012) ja sanomalehtikirjoittelun kautta. Media-aineistoa kerättiin Helsingin Sanomien, Talouselämän, Kauppalehden ja YLE:n nettisivujen arkistoista hakusanalla ”Veikkaus Solutions”. Haku tuotti ainoastaan neljä aihepiiriä käsittelevää artikkelia, kun hakutuloksista poistettiin nimitysuutiset. Tämä osaltaan kertoo hankkeen lyhytikäisyydestä.

Veikkauksen vuoden 2011 vuosiraportin mukaan Veikkaus Solutions perustettiin vasta-uksena ”kysyntään ja kiinnostukseen, jota yhtiön osaamista kohtaan tunnetaan maailmalla” (Veikkaus 2012, 8). Vuosiraporttinsa mukaan Veikkaus katsoi olevansa merkittävässä osassa

esimerkiksi verkkopelien myynnissä ja urheilupeleissä (Veikkaus 2012). Toisin kuin vain kotimaassa toimiva Veikkaus, tytäryhtiön tarkoitus oli laajentaa liiketoimintaa myös ulkomaille, erityisesti Venäjälle, Kiinaan ja Yhdysvaltoihin. Veikkaus Solutionsin tavoitteena oli saada rahapelien myyntiin tarvittavat toimitukset kansainvälisillä markkinoilla viimeistään vuonna 2013 (Ibid.). Ajankohtaa pidettiin otollisena, sillä ”toiminnan käynnistyminen ajoittuu vaiheeseen, jolloin rahapeliala on maailmanlaajuisen muutoksen kynnyksellä” (Ibid., 80). Tällä todennäköisesti viitattiin paitsi verkkopelaamisen yleistymiseen, mutta myös lainsäädännöllisiin muutoksiin kohdemarkkinoilla.

Talouselämä (17.6.2011) uutisoi ensimmäisenä Veikkauksen vetäneen ”ulkomaanjokerin”. Toisin kuin Veikkauksen 2011 vuosiraportti antoi ymmärtää, uutisessa haastatellun varatoimitusjohtaja Olli Sarekosken mukaan Veikkaus Solutions ei hakenut näillä Euroopan talousalueen ulkopuolisilla markkinoilla toimintalupia vaan yhteistyökumppaneita. Tavoitteena oli ”5–20 prosentin omistus näistä yhtiöistä” ja isojen yhteenliittymien muodostaminen skaalaetujen vuoksi. Ajankohta olisi ollut otollinen laajentaa toimintaa myös Venäjälle, sillä urheiluedonlyöntiä pidettiin yhtenä Veikkauksen myyntivalteista, ja juuri tämän sektorin lisensoidut markkinat kasvoivat Venäjällä. Lisäksi Veikkauksen rahapeliportfolioon olennaisesti kuuluvat lottopelit olivat vielä tuolloin Venäjällä löyhästi säädeltyjä ja toimijoita markkinoilla oli paljon.

Veikkauksen tytäryhtiöhanke kuitenkin päättyi ennen kuin se ehti edes alkaa. Seuraavana vuonna Helsingin Sanomat (10.11.2012) uutisoi opetus- ja kulttuuriministeri Paavo Arhinmäen (vas) ”kieltäneen Veikkaukselta ulkomaat”. Uutisen mukaan Veikkaus Solutionsin tavoitteena oli ollut saada ulkomaisia rahapeli-toimilupia viimeistään vuonna 2013. Luvan oli antanut silloinen opetus- ja kulttuuriministeri Stefan Wallin (rkp). Uusi ministeri Paavo Arhinmäki päätti kuitenkin lopettaa ulkomaantoiminnot kesällä 2012. Veikkauksen vuoden 2012 vuosiraportissa kuvataan Veikkaus Solutions -hankkeen päättymistä toteamalla, että ”Opetus- ja kulttuuriministeriön Veikkauksen kansainvälistä toimintaa koskevien linjausten seurauksena Veikkaus Solutionsin toiminta päätettiin lakkauttaa” (Veikkaus 2013, 77). Lisäksi todettiin, että tytäryhtiön edistämät asiat palautettiin yhtiön sisälle ja henkilöstö siirtyi takaisin emoyhtiön palvelukseen 1.1.2013 lähtien (Veikkaus 2013, 53).

Helsingin Sanomien raportoinnin mukaan hankkeen kaatumiseen vaikutti ensinnäkin pelko, että ulkomaiset liiketoiminnot tekisivät yhtä vaikeammaksi perustella Veikkauksen yksinoikeusjärjestelmää Euroopan Unionin suuntaan. Yksinoikeusjärjestelmät eivät ole linjassa Euroopan Unionin tavaroiden ja palveluiden vapaan liikkuvuuden periaatteiden kanssa (Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus, SEUT 28–37 artikla), ellei niitä kyetä perustelemaan kuluttajansuojelun ja rikollisuuden torjumisen kaltaisilla hyväksyttäviksi linjatuilla perusteluilla (mm. Planzer 2014; Tammi 2008). Toinen syy Veikkaus Solutionsin toiminnan lopettamiseen oli Veikkauksen tuottojen käyttäminen liiketoimintariskeihin sen sijaan, että ne ohjattaisiin täysimääräisesti kotimaisille edunsaajille, kuten arpaajaislaissa säädetään.

Keskustelu epäonnistuneesta laajentumisyrityksestä hiljeni, kunnes vuoden 2019 aikana Veikkauksen toimintatavoista syntyi julkista keskustelua liittyen etenkin rahapeliautomaattien sijoitteluun ja mainontaan. Tällöin rahapelikentällä tapahtuneiden uudistusten myötä Veikkaus tarkoitti jo entisen RAY:n, Fintoton ja vanhan Veikkauksen muodostamaa fuusioitua yhtiötä. Fuusio tapahtui vuonna 2017. Keskusteluun nousi myös kysymys Veikkauksen yksinoikeusasemasta, jonka perusteluna tulisi olla pelihaittojen ehkäisy ja vähentäminen. Tähän liittyen Yleisradion MOT-ajankohtaisohjelma julkaisi artikkelin (Yle 20.10.2019), jossa käsiteltiin muun muassa Veikkauksen kansainvälisiä kontakteja ja pyrkimyksiä sekä

Veikkaus Solutionsin kohtaloa vuonna 2012. Veikkaus ei ole pyrkinyt omien sanojensa mukaan laajentamaan ulkomaille vuoden 2012 jälkeen, mutta MOT:n mukaan Veikkaus on kuitenkin jälleen suunnittelemassa rahapelituotteiden ja -palveluiden myyntiä ulkomaisille rahapeliyhtiöille. Liikesalaisuuteen vetoava Veikkaus ei kuitenkaan ole kertonut julkisuuteen lisätietoja siitä, mihin maihin tämä kauppa on suuntaamassa.

Vuoden 2020 syksyn hallituksen budjettiriihessä kuitenkin linjattiin arpajaislain uudistuksen osalta, että ”EU-oikeudellisten reunaehtojen salliessa ja arpajaislain voimaan tultua viedään viipymättä eteenpäin myös Veikkauksen kansainvälisten liiketoimintamahdollisuuksien (B2B) mahdollistamiseen liittyvät toimet” (Valtioneuvosto 2020, 3). On siis hyvin todennäköistä, että Veikkaus on pyrkimässä jälleen kansainvälisille markkinoille. Sen sijaan ei ole tietoa siitä, suuntautuuko tämä toiminta Venäjälle.

Toinen kotimainen peliyhtiö, ahvenanmaalainen Penningautomatföreningen (PAF) on vertailun vuoksi myös pyrkinyt laajentamaan toimintaansa Ahvenanmaan ja Itämeren laivaliikenteen ulkopuolelle. PAF:lla on tällä hetkellä toimiluvat Ahvenanmaan lisäksi Virossa, Latviassa, Ruotsissa ja Espanjassa verkkorahapelitoimintaan (PAF 2020). Myöskään PAF ei ole lähtenyt Venäjän suuntaan. Tämä saattaa osin johtua Venäjän sittemmin tiukentuneesta regulaatioympäristöstä, joka vaikeuttaa itämarkkinoille pääsyä. Nyky-Venäjällä ainoastaan vedonlyöntitoimistot toimivat luvilla, ja näidenkin osalta yhtiöitä vaaditaan perustamaan Venäjälle oma tytäryhtiö, minkä lisäksi rahapelilainsäädännön läpinäkyvyyden puute on alan toimijoiden mukaan hidastanut markkinoiden kasvua (Reiting bukmekerov 2017). Myös pelialueilla toimiva kasinoala on periaatteessa toimiluvanvaraista. Pelialueet ovat lisäksi erikoistalousalueita, jotka tarjoavat erinäisiä verohelpotuksia niillä toimiville yhtiöille (Liuhto 2009). Pelialueilla toimivat kasinoyhtiöt ovat kuitenkin toistaiseksi olleet venäläis- tai aasialaisomisteisia (Marionneau 2020b, 89).

Sen sijaan Krimin valtauksen jälkeen Venäjälle asetetut talouspakotteet tuskin ovat vaikuttaneet merkittävästi rahapelitarjontaan, sillä talouspakotteet ovat koskettaneet ainoastaan muutamia yhtiöitä (Korhonen 2019). Venäjän keskuspankin tilastojen mukaan ulkomaisten sijoitusten määrä Venäjälle ei ole kuitenkaan elpynyt vuoden 2014 jälkeen (ks. Korhonen, 2019).

Venäläisten rahapeliturismi

Venäläisten rahapeliturismi Eurooppaan oli yleistä jo 1800-luvulla. Yläluokkaiset venäläiset matkustivat ulkomaille, kuten Saksaan, koska esimerkiksi ruletin pelaaminen oli kielletty 1800-luvun Venäjällä (ks. Tepperman et al. 2013). Venäläisten rahapelaamista tuona aikana on tutkittu enimmäkseen ”maskuliinisena kulttuuri-instituutiona”, joka salli herrasmiesten osoittaa kunniallisuutensa (Helfant 2003, 224). Myös korteilla pelaaminen oli tuotu 1600-luvun Venäjälle Länsi-Euroopasta ja se levisi laajalle venäläisen aatelissäädyn keskuuteen 1800-luvulla (ks. Helfant 2002).

Neuvostoliiton aikana Suomi oli suosittu venäläisturistien matkakohde Suomen ja Neuvostoliiton erityisen suhteen ansiosta (Golubev 2011). Etenkin vuonna 1974 Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmittu matkailusopimus lisäsi turismia molempiin suuntiin. Neuvostoliittolaiset myös yöpyivät Suomessa pidempään kuin turistit muista maista, mikä osaltaan vaikutti neuvostoturismista saatuihin korkeisiin tuottoihin. (Juvonen 2013, 29–30.) Neuvostoliiton loppuvuosina etenkin ostosmatkailu kasvatti suosiotaan ja herätti myös kulutusyhteiskunta-ajattelua Neuvostoliiton puolella (Golubev 2011). Myös nykytutkimuksessa rahapelaaminen on havaittu yhdeksi tärkeimmistä venäläisturismin syistä (esim. Koenker 2003).

Kasinoiden ja pelihuoneiden kieltäminen vuodesta 2009 lähtien Venäjällä loi tilan, jossa rahapelitarjonta siirtyi uusille kanaville, mutta myös ulkomaille ja verkkoon. Venäläistutkijat (mm. Kozlova 2014, 37; Tarasov 2010) ovat esittäneet kasinoiden toimineen vuosikymmenen vaihteessa monessa kaupungissa edelleen kahviloiksi tai klubeiksi naamioituneina. Vaikka virallisia tilastoja laittomasta rahapelitarjonnasta ei ole saatavilla, vuonna 2014 tehty ongelmapelaajien haastattelututkimus Moskovassa paljasti 90 vastaajan 103:sta yhä pelaavan rahapeliautomaatteja, vaikka niitä ei enää virallisesti ollut saatavilla kaupungissa (Avtonomov 2014).

Venäjän rahapelimarkkinoiden rajoitukset ja etenkin pelikasinoiden sijainti kaukana kaupunkikeskuksista ovat niin ikään tarjonneet merkittäviä venäläisille suunnattuja rahapelimahdollisuuksia maan rajojen ulkopuolella. Valtiorajojen erottamat erilaiset sosiaaliset, taloudelliset ja lainsäädännölliset yhteiskunnat luovat mahdollisuuksia esimerkiksi ostos- ja rahapeliturismille (esim. Timothy 2002), mutta toisaalta lisääntynyt rahapelitarjonta rajan toisella puolella luo myös painetta lisätä omaa tarjontaa estämään rahavirtojen valumista ulkomaille (Marionneau & Nikkinen 2017). Rahapelitarjonta ikään kuin luo itse rajaa ja rajan erottamia eroavaisuuksia (Schwartz & Raento 2011, 7). Pelikasinot, jotka ovat päätoimisia turistivetonauvoja, sijaitsevatkin usein juuri rajaseuduilla, mukaan lukien Kanadan rajakasinot ja Yhdysvaltojen jokilaivakasinot (Zagorsek & Jaklic 2009, 25).

Laittoman rahapelitarjonnan ohella myös rajantakainen tarjonta onkin hyötynyt Venäjän vahvasti säännellystä markkinaympäristöstä. Monet Venäjän rajavaltiot, kuten Viro, Latvia ja Kazakstan, ovatkin avanneet pelikasinoita Venäjän rajan tuntumaan. Osa näistä pelikasinoista on myös venäläisomistuksessa (Kuznetsov 2018, 8). Myös Mongoliassa ja Georgiassa on ollut suunnitteilla avata pelikasino lähelle Venäjän rajaa. Rajakasinot sijoittuvat osaksi yleisempää rajaturismin klusterointia ja pyrkimystä erottautua kilpailussa muista matkailukohteista. Tämänkaltaista kehitystä on havaittu myös muiden turismipalveluiden osalta Venäjän rajaseuduilla. (Gorochnaya et al. 2020.) Toisaalta myös Venäjän nykyisistä pelialueista etenkin Sotši ja Primorje houkuttelevat lähialueen turisteja Venäjän suuntaan (Beloslutseva & Vidištseva 2015, 1; Kozlovskaja & Kravtšenko 2015).

Poliittisten ja maantieteellisten työntö- ja vetotekijöiden lisäksi myös kohteiden imago ja identiteetti sekä niihin liittyvät mielikuvat ovat tärkeitä, jotta pelikasinotoiminta menestyisi taloudellisesti (Raento 2000, 9). Identiteetin rooli veto- ja työntökontekstissa on olennainen myös kohteiden markkinoinnin kannalta, sillä markkinoinnin keinoin vedotaan haluun paeta tiettyyn kokemukseen (Michael et al. 2020). Rajat ylittävän turismin ilmenemiseen ja kehittymiseen tarvitaan kontrastia, tietoisuutta, halukkuutta matkustaa ja rajan ylitykseen liittyviä menettelytapoja. Toisin sanoen rajan toisella puolella on oltava erilaista suhteessa esimerkiksi tavaroiden valikoimaan, laatuun ja hinnastoon, kohteen tarjonnasta on oltava tietoisia ja sen pitää herättää matkustajien mielenkiinto. Myös rajan ylittämisen tulee olla helppoa ja ongelmatonta. (Bar-Koheles & Wiskulski 2012, 45.)

Suomessa erityisesti venäläiselle asiakaskunnalle suunnattua pelikasinotoimintaa suunniteltiin myös Raha-automaattiyhdistyksessä 2010-luvulla. Vuonna 2011 RAY sai Valtioneuvoston asetuksella (1287/2011) luvan perustaa toisen pelikasinon Itä-Suomeen. Monet suomalaiset kunnat ja yrittäjät tarjosivat liiketoimintasuunnitelmiaan RAY:lle, mutta RAY valitsi uuden pelikasinon toimipaikaksi itärajalla Vaalimaan alueella sijaitsevan Virolahden kunnan (Järvinen-Tassopoulos 2021). Vuonna 2011 venäläiset turistit edustivat melkein 51 prosenttia kaikista yöpymisistä Suomessa (Jakosuo 2011, 1003). Vaalimalle oli tarkoitus rakentaa hotelli, ostoskeskus ja kasino, joten venäläisiä turisteja yritettiin houkutella paikalle

etenkin kulutusmahdollisuuksilla (ns. vetotekijä) (ks. Michael et al. 2020). Myös Suomen valtio on pyrkinyt edistämään matkailua muun muassa matkailupoliittisilla periaatepäätöksillä ja kirjauksilla hallitusohjelmissa 1990-luvulta lähtien. Matkailua on pyritty edistämään muun muassa luomalla strateginen ohjelma, kehittämällä matkailukeskittymiä ja Suomen imagoa matkailumarkkinoilla (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020).

Pelikasinoon liittyvät suunnitelmat tukevat näitä strategisia painopisteitä. Vaalimaan kasinon oli tarkoitus aloittaa toimintansa uudessa kauppakeskuksessa, jonka venäläisten sijoittajien oli määrä rahoittaa ja rakentaa. Tämän niin kutsutun ”itäkasinon” oli määrä olla vientityyppinen kasino, joka olisi tarjonnut rahapelejä venäläisille asiakkaille, ja jonka sisustus olisi suunniteltu venäläisiä asiakkaita miellyttäväksi (eri kasinotyypeistä, ks. Eadington & Christiansen 2009). Asiakkaiden oletettiin matkustavan Pietarin ja jopa Moskovan alueilta Vaalimaalle. Vaikka rajamuodollisuudet hillitsevät osaltaan rajaturismia ja Suomeen suuntaavilta venäläisturisteilta vaaditaan Schengen-viisumi, viisumivaatimuksia yksinkertaistettiin Pietarin, Venäjän Karjalan, Murmanskin ja Novgorodin alueilla asuville venäläisille jo vuonna 2001 (mm. Studzińska et al. 2018).

Vuoden 2012 jälkeen Venäjän talous ja ulkomaille suuntautuva turismi kärsi erityisesti öljyn ja kaasun alhaisista hinnoista, mikä johti myös ruplan devalvaatioon. Toisaalta taustalla olivat myös maailmantalouden yleinen hidastuminen ja poliittiset vaikeudet, jotka johtivat muun muassa länsimaiden asettamiin sanktioihin. (Lepeshkin et al. 2016, 122.) Ruplan arvon notkahdus rokotti erityisesti venäläisturismia Suomeen vuoden 2014 jälkeen. Myös itäkasinoprojekti kaatui osin venäläisen turismin vähenemiseen ja pelikasinohankkeen rahoitusongelmiin (ks. Lepeshkin et al. 2016; Järvinen-Tassopoulos 2021). Lisäsyynä saattaa olla myös se, että vaikka Suomella on erinomainen sijainti suhteessa Venäjään ja vetovoimaisia matkailukohteita, maahantulon rajoitukset (viisumipakko), matkailukohteiden tuntemattomuus ja korkeat hinnat saattavat hidastaa turismia (Jakosuo 2011, 1009).

Vuonna 2015 RAY ilmoitti etsivänsä uutta sijoituspaikkaa ympäri vuoden toimivalle pelikasinolle (Järvinen-Tassopoulos 2021). Samalla venäläismatkailijoiden määrä Suomessa kääntyi jälleen kasvuun vuonna 2016 ruplan kurssin siivittämänä. Viimeisimmän tilaston mukaan vuodelta 2017 Suomeen tehtiin 3,1 miljoonaa matkaa Venäjältä ja matkailijoista lähes 80 prosenttia oli kotoisin Pietarista (Business Finland 2018). Suomi oli venäläisten kolmanneksi suosituin matkakohde vuonna 2017 ja ostokset olivat tärkein syy vierailulle (Business Finland 2018). Venäjän vastaiselle rajalle, ja etenkin Lappeenrannan ja Imatran ympäristöön onkin noussut laaja valikoima palveluita, ostoskeskuksia, kylpylöitä ja majoituspalveluita, vaikka ei pelikasinoa (myös Studzińska et al. 2018). Vuonna 2020 koronaviruspandemia on osaltaan kuitenkin tyrehdyttänyt jälleen venäläismatkailua Suomeen. Esimerkiksi Vaalimaalla sijaitseva Tzar-ostoskylän uutisoitiin ajautuneen koronarajoitusten myötä selvitystilaan (Iltalehti 2020). Suomen ja Venäjän välisen rajan ollessa käytännössä kiinni, matkustaminen on ollut sallittua ainoastaan pakottavista syistä tautitilanteen vuoksi. Tätä kirjoittaessa on epävarmaa, milloin ja missä mittakaavassa matkailu elpyy (myös Business Finland 2020).

Suomalaisen rahapelitoiminnan laajeneminen itään

Tässä artikkelissa on käsitelty suomalais-venäläisiä kauppasuhteita rahapelialalla. Rahapelitoiminta on kuulunut molempien maiden historiaan ja suhteisiin. Itämarkkinat ovat houkutelleet suomalaisyrityksiä tarjoamaan rahapelejä Venäjällä, kun taas rahapelitoiminnan sääntely Venäjällä on luonut mahdollisuuksia tarjota rahapelejä venäläisturisteille Suomen puolella.

Toisaalta poliittinen tilanne etenkin Krimin kriisin jälkeen, koronapandemian aiheuttamat matkustusrajoitukset, mutta myös erot rahapelien sosiaalisessa ja yhteiskunnallisessa hyväksyttävyydessä saattavat vaikeuttaa rahapelitarjontaa venäläisille. Lisäksi Suomen kiristyvää rahapelilainsäädäntöä ja etenkin pakollisen tunnistautumisen lisääminen rahapeliautomaatteihin voivat vaikeuttaa turistien pelaamista. Rajat ylittävän rahapelitarjonnan vähäisyys on johtunut etenkin maiden harjoittamasta sääntelystä rahapelien järjestämisen ja tarjonnan suhteen. Rajat ylittävän turismin suhteen on huomioitava myös laajempi geopoliittinen konteksti ja siihen liittyvät kansainväliset suhteet (Worthington & Sedakat 2005, 132; Gorochnaya et al. 2020).

Tässä esitetyn perusteella voidaan todeta, että rahapelaamisen nykytilanne Venäjällä muistuttaa enenevässä määrin Suomen tilannetta. Läntisessä Euroopassa rahapelien tarjontaa on viime vuosina lähinnä vapautettu ja avattu kilpailulle muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta (ks. Egerer et al. 2018). Suomessa toimii Norjan ohella viimeisimpiä koko rahapelikentän kattavista yksinoikeusjärjestelmistä Euroopassa, ja tätä järjestelmää on lisäksi viime vuosina pyritty myös vahvistamaan esimerkiksi fuusioimalla kotimaiset rahapelitoimijat vuonna 2017 (Selin et al. 2019) ja parantamalla kuluttajansuojelua. Venäjän viimeaikainen rahapelitarjontaa rajoittava lainsäädäntö kuuluu niin ikään Euroopan rajoitetuimpiin. Molemmissa maissa esimerkiksi verkkorahapelitarjonta on ainoastaan mahdollista valtiollisille lottoyhtiöille (Suomessa Veikkaukselle, Venäjällä valtiollisten lottojen jälleenmyyjä Stolotolle) ja Venäjän tapauksessa lisäksi lisensoituille vedonlyöntitoimistoille.

Suomessa kuitenkin arpajaislain ulkopuolisille verkkosivustoille suuntautuva rahapelaaminen on lisääntynyt (Veikkaus 2020). Venäjällä puolestaan tiukka sääntely on lisännyt markkinoita järjestäytyneelle rikollisuudelle ja harmaan talouden puolella toimiville rahapeleille (mm. Finckenauer & Voronin 2001; Abadinsky 2012), mutta myös nettirahapelaaminen lisensoimattomilla sivustoilla on yleistä (esim. Anosova & Kravtšenko 2015; Kozlova 2014, 37; Vasiliev & Bernhard 2012). Kososen ja Rautavan (2002, 10) mukaan harmaan talouden merkittävää osuutta Venäjän taloudessa ei ole selittänyt niinkään korkea verotus, vaan juuri sääntelyjärjestelmän jäykkyys ja epäselvyydet sekä viranomaismielivalta ja korruptio. Vaikka rahapelien verotus on Venäjällä eurooppalaiseen tasoon verrattuna alhaista (Marionneau 2020a, 128), sääntelyjärjestelmä on tiukka ja osin epävarma, kuten pelialueen siirto Azov Citystä Sotšiin rahapelitoimijoiden vastustuksesta huolimatta osoitti.

Tämä artikkeli on kuvannut suomalaista rahapelitoimintaa ja toimintamahdollisuuksia Venäjällä pohtien erityisesti sitä, miksi tämänkaltaista toimintaa on ollut vähäistä muihin rajaseutuihin verrattuna. Aihepiiristä olisi kuitenkin tarpeen tehdä myös empiiristä tutkimusta, etenkin liittyen pelaaviin venäläismatkailijoihin ja venäläisiin maahanmuuttajiin Suomessa, joista ei tällä hetkellä ole ainakaan julkisesti saatavilla olevaa tilastotietoa. Vuonna 2017 Suomen väestöstä ulkomaan kansalaisia oli 4,5 prosenttia ja vieraskielisiä 6,8 prosenttia (Väestöliitto 2019). Väestöliiton mukaan Suomen suurimmat maahanmuuttajaryhmät ovat virolaiset ja venäläiset (Väestöliitto 2019). Laajenevasta maahanmuuttajien määrästä huolimatta näiden henkilöiden rahapelaamisesta on kuitenkin verrattain vähän tietoa saatavilla.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL) toteutti vuonna 2017 kyselyn ulkomaalaistaustaisten nuorten päihteiden käytöstä ja rahapelien pelaamisesta. Kyselyn mukaan ulkomaalaistaustaisista nuorista 26 prosenttia ja suomalaistaustaisista nuorista seitsemän prosenttia pelasi rahapelejä viikoittain (Wikström et al. 2017). Eurooppalaisen koululaistutkimuksen (ESPAD) vuoden 2015 tulosten mukaan suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten poikien viikoittaisessa automaattipelaamisessa ei ollut eroja, mutta se oli puolestaan yleisempää ulkomaalaistaustaisten kuin suomalaistaustaisten tyttöjen parissa (Järvinen-Tassopoulos

& Raitasalo 2017, 184). Aiemmassa tutkimuksessa on lisäksi havaittu, että erot rahapeliin saatavuudessa lähtömaan ja Suomen välillä saattavat vaikuttaa rahapelaamisen aloittamiseen ja lisääntymiseen (Järvinen-Tassopoulos 2017). Maahanmuuttajien on esimerkiksi havaittu arvostavan yksilön vapautta pelata rahasta Suomessa (Crentsil & Jouhki 2012, 204). Rahapelit voivat myös muodostaa eräänlaisen pakokeinon arjen ongelmista ja yksinäisyyden tunteista uudessa kotimaassa (Järvinen-Tassopoulos 2017; Crentsil & Jouhki 2012, 204). Olisikin tärkeää selvittää pätevätkö nämä havainnot myös venäläisiin maahanmuuttajiin.

Tämä artikkeli on kuitenkin osaltaan luonut yleiskatsauksen Suomen ja Venäjän rahapeli-markkinoiden yhteyksiin ja osoittanut osaltaan, kuinka kansalliset sääntelykeinot vaikuttavat myös rajantakaisiin rahapeliinmarkkinoihin. Tarkastelu on osoittanut, että Suomesta Venäjälle suuntautuvan rahapelitoiminnan vähäisyys vaikuttaa pohjautuvan juuri näihin sääntelykeinoihin rajan molemmin puolin.

Viitteet

1 Venäläistä rahapelijärjestelmää käsittelevät osiot perustuvat osin seuraavassa artikkelissa esitetyille työlle: Marionneau, Virve (2020a), Gambling in Russia: Policies, Markets, and Research - *International Journal of Russian Studies* 9:2, 122-134.

Lähteet

Lakitekstit

Asetus 1287/2011: Valtioneuvoston asetus Raha-automaattiyhdistyksen rahapeliin toimeenpanosta. SEUT 2012/C 326/01: Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus.

Laki 23.11.2001/1047: Arpajaislaki.

Venäjän liittovaltion laki 244-FZ: O gosudarstvennom regulirovanii dejatelnosti po organizatsii i provedeniju azartnyh igr i o vnesenii izmeneni v nekotore zakonodatelne akty Rossiskoj Federacii.

Venäjän liittovaltion laki 138-FZ: O loterah.

Lähteet

Abadinsky, Howard (2012), *Organized crime*. Belmont: Cengage.

Anosova, P. & Kravtšenko, A. (2015), Vlijanie igornogo biznesa na predprinimatelskuju aktivnost v Primorskom kraje. – *Fundamentalnyje issledovanija* 7:11, 1377–1381. <https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=39842>.

Andrejev, Igor & Nazarova, Lionella (2014), Igrajuštši mozg. Kto igraet v azartnyje igry: geimer, jego mozg ili oba? – *Psihitšeskoje zdorovje* 12:4, 87–96. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=21448501>.

Arefyev, V. & Mieczkowski, Z. (1991), International Tourism in the Soviet Union in the Era of Glasnost and Perestrojka. – *Journal of Travel Research* 29:4, 2–6.

- Arhameiko, Anton & Kutašov, Vjatšeslav (2016), Sovremennyje aspekty letšeniija igrovoi zavisimosti – *Molodoi utšenyi* 2, 320–326. <https://moluch.ru/archive/106/24824/>.
- Avtonomov, Denis (2009), O psihoanalitičeskom ponimanii etiologii, patogeneza i kliničeskoj kartiny zavisimosti ot azartnyh igr – *Nezavisimyi psichiatricheskii žurnal* IV, 80–87. http://www.npar.ru/journal/2010/1/13_avtonomov.htm.
- Badji, Samia, Black, Nicole & Johnston, David (2020), Association between density of gaming venues in a geographical area and prevalence of insolvency: Longitudinal evidence from Australia. – *Addiction* 115:12, 2349–2356. DOI: <https://doi.org/10.1111/add.15090>.
- Bar-Kotelis, Delia & Wiskulski, Tomaz (2012), Cross-border shopping at Polish borders. Tri-City and the Russian tourists. – *GeoJournal of Tourism and Geosites* 9:1, 43–51.
- Beloslutseva, Ljudmila & Vidištševa, Jevgenija (2015), Otsenka potentsiala gambling-turizma kak perezapuskajuščego faktora razvitiija turistskoj destinatsii bolšogo Sočši – *Laisvalaikio tyrimai* 2:6, 1–9. Doi: <https://doi.org/10.33607.elt.v2i6.220>.
- Business Finland (2018), *Visit Finland matkailijatutkimus 2017: Venäläiset matkailijat*. <https://www.businessfinland.fi/4ae538/globalassets/finnish-customers/02-build-your-network/travel/studies/visit-finland-matkailijatutkimus-2017-venaja.pdf>. (3.9.2020).
- Business Finland (2020), *Matkailun elpyminen: Venäjän tilannekuva*. <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/matkailun-elpyminen/venajan-tilannekuva/> (3.9.2020).
- Casinos Austria (2020), A global casino networks. <https://www.casinosaustriainternational.com/casino>.
- Crentsil, Perpetual & Jouhki, Jukka (2012), Maahanmuuttajien rahapelaamisen ja nettipokerin etnografiaa. – Pauliina Raento (toim.) *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*. Helsinki: Gaudeamus, 196–210.
- Dostojevski, Fjodor (1867 [2012]), *Pelurit*. Helsinki: Ntamo.
- EGBA (2020), *European online gambling: Key figures 2020 edition*. <https://www.egba.eu/uploads/2020/12/European-Online-Gambling-Key-Figures-2020-Edition.pdf> (18.1.2021).
- Egerer, Michael, Marionneau, Virve & Nikkinen, Janne (2018), *Gambling Policies in European Welfare States: Current Challenges and Future Prospects*. London: Palgrave MacMillan.
- Finckenauer, James & Voronin Yuri (2001), *The Threat of Russian Organized Crime*. Washington, DC: National Institute of Justice.
- Fond Obštšestvennoje Imenie (2009), *Zakrytije igornyh zavedeni*. <https://bd.fom.ru/pdf/d27igorzav.pdf> (3.9.2020).
- Fontanka.ru (2018), *Vaikutusvaltaisimmat suomalaisyritykset Venäjällä 2018*. https://www.fontanka.ru/longreads/summary_fi_2018/ (11.11.2020).
- Golubev, Aleksei (2011), Neuvostoturismien ja läntisen kulutuskuulttuurin kohtaaminen Suomessa. – *Historiallinen aikakauskirja* 109 (2011): 4.
- Gorochnaya, Vasilisa, Mikhaylov, Andrey, Mikhaylova, Anna, & Plotnikova, Angelina (2020), Tourism clusters and innovation security: Dialectics in the western border regions of Russia. – *GeoJournal of Tourism and Geosites* 28 (1), 127–139.
- Gorsuch, Anne E. (2003), ”There’s No Place Like Home”: Soviet Tourism in Late Stalinism. – *Slavic Review* 62:4, 760–785.
- Haworth, Lana (2008), Russian Roulette?: Gambling in the Post-Soviet Era – *Gaming Law Review and Economics* 12:5, 466–469. Doi: 10.1089/glre.2008.12508.
- Helfant, Ian (2002), *The High Stakes of Identity: Gambling in the Life and Literature of Nineteenth-Century Russia*. Evanston: Northwestern University Press.
- Helfant, Ian (2003), His to Stake, Hers to Lose: Women and the Male Gambling Culture of Nineteenth Century Russia – *The Russia Review* 62:1, 223–242. Doi: 10.2307/3664182.
- Helsingin sanomat (10.11.2012), Arhinmäki kielsi Veikkaukselta ulkomaat. <https://www.hs.fi/talous/art-2000002578938.html>. (3.9.2020).
- Helsingin sanomat (15.7.2011), Vedonlyönnistä tarvitaan lisää tutkimustietoa. <https://www.hs.fi/maakirjoitukset/art-2000004818021.html>. (3.9.2020).
- Holma, Kari, Koski-Jännes, Anja, Raitasalo, Kirsimarja, Blomqvist, Jan, Pervova, Irina, & Cunningham, John (2011), Perceptions of Addictions as Societal Problems in Canada, Sweden, Finland and St. Petersburg, Russia – *European Addiction Research* 17:2, 106–112. Doi: <https://doi.org/10.1159/000323278>.

- Iltalehti (2020), Zsar-ostoskylää uhkaa sulkeminen: Koronasulku vei asiakkaita ja romahdutti myynnin. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/d564438b-ae04-4986-ba3a-6a2d0320db78> (3.9.2020).
- Jakosuo, Katri (2011), Russia and the Russian tourist in the Finnish tourism strategies – the case of the Karelian region. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 24, 100–1013.
- Juvonen, Elvi (2013), *Rappiotta rajan takaa. Turismi Neuvostoliiton ja Suomen välillä 1956–1991*. Yleisen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna (2017), Rahapelaaminen maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden keskuudessa. Vieraskynä. – *Pelirajat ’on*. <https://pelirajat.fi/rahapelaaminen-maahanmuuttajien-ja-turvapaikanhakijoiden-keskuudessa/>
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna (2021), *Framing the Impacts of Border Casino Operation in the Finnish Press (2012–2015) – A Qualitative Study*. Käsikirjoitus.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna & Raitasalo, Kirsimarja (2017), Ulkomaalaistaustaisten 9. luokkalaisten nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen – Eurooppalaisen koululaiskyselyn tuloksia vuodelta 2015. – *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 54:3, 184–195. Doi: <https://doi.org/10.23990/sa.65563>
- Koenker, Diane (2003), Travel to Work, Travel to Play: On Russian Tourism, Travel, and Leisure – *Slavic Review* 62:4, 657–665. Doi: <https://doi.org/10.2307/3185649>.
- Korhonen, Ilkka (2019), Ulkomaiset sijoitukset Venäjälle vähentyneet selvästi – *Euro ja Talous* 24.5.2019. <https://www.eurojatalous.fi/fi/blogit/2019/ulkomaiset-sijoitukset-venajalle-vahentyneet-selvasti/>
- Kortelainen, Jukka (1988), *Pajatto ja kansanterveys: Raha-automaattiyhdistys 1938–1988*. Porvoo: WSOY.
- Kosonen, Riitta & Rautava, Jouko (2002), Harmaa talous on syvällä venäläisessä yhteiskunnassa – *Idäntutkimus* 9:1, 7–14.
- Koltsova, Tatiana., Yukhtanova, Yulia, Lukyanenko, O., & Khayrullina, Nursafa (2018), Gambling Taxation in Today’s Russia: Principles, Practices and Actual Figures – *European Research Studies* 21:1 198–205. https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/33951/1/Gambling_Taxation_in_Todays_Russia_Principles_Practices_and_Actual_Figures_2018.pdf.
- Koski-Jännes, Anja, Holma, Kari, Hirschovits-Gerz, Tanja & Raitasalo, Kirsimarja (2013), Kansalaisten käsityksen addiktioiden vaarallisuudesta. Kansainvälinen vertailu. – Tuukka Tammi & Pauliina Raento (toim.) *Addiktioyhteiskunta. Riippuvuus aikamme ilmiönä*. Helsinki: Gaudeamus, 51–71.
- Kotakorpi, Kaisa & Roukka, Tomi & Viren, Matti (2016), Rahapelien verotus ja rahapeliuottojen käyttö Suomessa. Keille kuuluvat rahapelien tuotot? – *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (4), 447–452.
- Kozlova, Anastasija (2014), Problemy regulirovaniya igornogo biznesa v Rossijskoi Federatsii – *Ekonomika i menedžment innovatsionnyh tehnologi* 31:4, 37. <https://elibrary.ru/item.asp?id=21483632>.
- Kozlovskaja, Anastasija, & Kravtšenko, Anna (2015). Otsenka vlijaniya igornoi zony ”Primore” na sotsialno-ekonomičeskie pokazateli predprinimatelskoi dejatelnosti – *Fundamentalnyje issledovanija* 7:11, 1436–1439. <https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=39854>.
- Kuznetsov, Alexey (2018), *Russian direct and indirect investment in the Baltic Sea region: Some recommendations for the policy makers*. BSR Policy Briefing Series. Turku: Centrum Balticum.
- LaPlante, D. A., & Shaffer, H. J. (2007). Understanding the influence of gambling opportunities: Expanding exposure models to include adaptation. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(4), 616–623. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.77.4.616>
- Lepeshkin, Vyacheslav A. & Khristov, Todor T. & Gregorić, Marina (2016), Inbound tourism within the context of Russian tourist market transformation. – *EL* 6:1, 121–135. https://www.bib.irb.hr/923982/download/923982.EL_Vol6_No1_121_135.pdf
- Liuhto, Kari (2009), *Special Economic Zones in Russia: What do Zones Offer for Foreign Firms?* Turku School of Economics: Pan-European Institute.
- Luoto, Santtu & Wickström, Mika (2008), *Kansanterveydelle – För folkhälsoarbetet. Pajattos historia Suomessa*. WSOY. Porvoo: WS BOOKWELL OY.
- Marionneau, Virve (2020a), Gambling in Russia: Policies, Markets, and Research – *International Journal of Russian Studies* 9:2, 122–134. http://www.ijors.net/issue9_2_2020/pdf/___www.ijors.net_issue9_2_2020_article_2_marionneau.pdf
- Marionneau, Virve (2020b), *Russia – Political Economy of Gambling (PoLEG): Country Reports*. Toim. Janne Nikkinen, University of Helsinki: Faculty of Social Sciences.

- Marionneau, Virve & Nikkinen, Janne (2017), Market Cannibalization Within and Between Gambling Industries: A Systematic Review – *Journal of Gambling Issues* 37, 1–35. Doi: <https://doi.org/10.4309/jgi.v0i37.3988>
- Marionneau, V. & Nikkinen, J. (2020), Stakeholder interests in gambling revenue: an obstacle to public health interventions? – *Public Health* 184, 102–106. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2020.03.021>
- Matilainen, Riitta (2010), A Question of Money? The Founding of Two Finnish Gambling Monopolies – Sytze Kingma (toim.), *Global Gambling: Cultural Perspectives on Gambling Organisations*. London: Routledge, 33–49.
- Matilainen, Riitta (2011), Gambling and consumption. The hidden value of historical perspectives. *Suomen Antropologi* 36:1, 89–91.
- Matilainen, Riitta & Raento, Pauliina (2014), Learning to gamble in changing sociocultural contexts: experiences of Finnish casual gamblers. *International Gambling Studies* 14:3, 432–446. Doi: [10.1080/14459795.2014.923484](https://doi.org/10.1080/14459795.2014.923484).
- Mattila, Jorma & Erola, Marko (2011), *Kasinokeisari: Pekka Salmen tarina*. Helsinki: Helsinki-kirjat.
- Michael, Noela, Nyadzayo, Munyaradzi W., Michael, Ian & Balasubramanian, Sreejith (2020) Differential roles of push and pull factors on escape for travel: Personal and social identity perspectives. – *International Journal of Tourism Research* 22, 464–478.
- Myllymaa, Antti & Matilainen, Riitta (2016), Eurooppalaisen rahapelipolitiikan suuri murros vielä edessä? – *Yhteiskuntapolitiikka* 81:4, 869–876.
- OPAP (2019), *Integrated annual report 2019*. https://investors.opap.gr/~media/Files/O/Opap-IR/10-06-2020b/IntegratedReport_2019.pdf
- PAF (2020), *Licenses and certificates*. <https://aboutpaf.com/corporate/licenses/>.
- Planzer, Simon (2014), *Empirical Views on European Gambling Law and Addiction*. Dordrecht: Springer International.
- PMU (2020), *A l'international*, <https://entreprise.pmu.fr/a-l-international/>.
- Raento, Pauliina (2000), Rahapeliin maantiede: esimerkkinä Yhdysvaltain kasinot. – *Terra* 112:1, 4–19.
- Raento, Pauliina (2012a), Rahapelaamisen ja sen tutkimuksen muutos Suomessa. – Pauliina Raento (toim.) *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*. Helsinki: Gaudeamus, 7–24.
- Raento, Pauliina (2012b), Suomalaisen rahapelaamisen kronologia 1899–2012. – Pauliina Raento (toim.) *Rahapelaaminen Suomessa. Aiheet ja aineistot*. Helsinki: Gaudeamus, 243–256.
- RGW (2020), Igornie zoni, <https://rgweek.com/en/igornye-zony>.
- Reiting Bukmekerov (2017), *Bukmekerski ryok Rossii: Sostojaniye i perspektivy rosta*. <https://bookmaker-ratings.ru/wp-content/uploads/2018/07/report2017.pdf>. (3.9.2020).
- Salonen, Anne, Hagfors, Heli, Lind, Kalle & Kontto, Jukka (2020), *Rahapelaaminen ja peliongelmät: Suomalaisten rahapelaaminen 2019. Rahapeliin pelaaminen riskitasolla on vähentynyt*. Tilastoraportti 8/2020. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Schwartz, David G. & Raento, Pauliina (2011), Introduction: Gambling, Space, and Time. – Pauliina Raento & David G. Schwartz (toim.) *Gambling, Space, and Time. Shifting Boundaries and Cultures*. Reno & Las Vegas: University of Nevada Press, 1–14.
- Selin, Jani, Hellman, Matilda & Lerkkanen, Tuulia (2019). National market protectionist gambling policies in the European Union: The Finnish gambling monopoly merger as a case in point. – *Journal of Gambling Issues*, 41, 147–167.
- Shepel, Juri (2007), Azartnyje igry kak instrument razrušenija obščestva – *Vlast* 2007:7, 51–65. <https://cyberleninka.ru/article/n/azartnyje-igry-kak-instrument-razrusheniya-obschestva/viewer>
- Shleifer, Andrei & Treisman, Daniel (2005), A Normal Country: Russia After Communism – *Journal of Economic Perspectives* 19:1, 151–174. Doi: [10.1257/0895330053147949](https://doi.org/10.1257/0895330053147949).
- Simola, Heli (2008), Suomen Venäjän-kauppa ja sen merkitys yrityksille – *Euro & Talous* 4, 17–25. <https://helda.helsinki.fi/bof/handle/123456789/13178>.
- Sohan, Alexandra (2010), Pravovoje regulirovanije azartnyh igr v Rossii s drevneiših vremen do kontsa XVIII v – *Istorija gosudarstva i prava* 20, 47–48. <https://elibrary.ru/item.asp?id=15597184>.
- Solovjeva, Tatiana (2014), *Povsednevnaja žizn sovetskogo provintsialnogo goroda v 1920-2930-e gg. Rabota vypoliena v FGBOY BPO "Saratovskii gosudarstvennii universitet imenii I.G. Tšernyševskogo"*.
- Studzńska, Dominika, Sivkoz, Alena & Domaniewski, Stanislaw (2018), Russian Cross-border Shopping Tourists in the Finnish and Polish Borderlands. – *Norsk Geografisk Tidsskrift–Norwegian Journal of Geography* 72:2, 115–126. Doi: <https://doi.org/10.1080/00291951.2018.1451365>.

- Sulkunen, Pekka, Babor, Thomas, Cisneros Örnberg, Jenny, Egerer, Michael, Hellman, Matilda, Livingstone, Charles, Marionneau, Virve, Nikkinen, Janne, Orford, Jim, Room, Robin & Rossow, Ingeborg (2018), *Setting Limits: Gambling, Science, and Public Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Tammi, Tuukka (2008), Yksinoikeus peleihin, yksinoikeus ongelmiin? Miksi rahapeliongelmistä tuli yhteiskunnallinen huolenaihe? – *Yhteiskuntapolitiikka* 2/2008, 176–184.
- Tilastokeskus (2019), *Tavaroiden ja palveluiden ulkomaankauppa*. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/tpulk/2019/02/> (3.9.2020).
- Talouselämä (7.6.2011), *Veikkaus veti ulkomaan-jokerin*. <https://www.talouselama.fi/uutiset/veikkaus-veti-ulkomaan-jokerin/1ae50e11-5804-3752-bea9-fdc4e29dd50c>. (3.9.2020).
- Tarasov, Oleg (2010), *Azartnye igry v Sovetskom Sojuze*. <http://statehistory.ru/973/Azartnye-igry-v-Sovetskom-Soyuze/>. (3.9.2020).
- Tepperman, Lorne, Albanese, Patrizia, Stark, Sasha & Zahlan, Nadine (2013), *The Dostoevsky Effect: Problem Gambling and the Origins of Addiction*. Oxford: Oxford University Press.
- Timothy, Dallen (2002), *Tourism and political boundaries*. London: Routledge.
- Tsytarev, Sergei & Gilinsky, Yakov (2009), Russia – *Problem Gambling in Europe*. Toim. Gerhard Meyer, Tobias Hayer & Mark Griffiths. New York: Springer. 243–256.
- Turgenev, Ivan (1867 [1946]), *Savua*. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2020), *Matkailupolitiikan kehittyminen Suomessa hallinnon näkökulmasta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja: yritykset. 2020:11.
- Valtioneuvosto (2020). *Pöytäkirjamerkinnät. Hallituksen neuvottelu vuoden 2021 talousarvioesityksestä 14.–15.9.2020* <https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/37498572/P%C3%B6yt%C3%A4kirjamerkinn%C3%A4t+budjettiriihi+160920.pdf/abd642a3-be55-7e68-90b0-813e5905dcb7/P%C3%B6yt%C3%A4kirjamerkinn%C3%A4t+budjettiriihi+160920.pdf?t=1600266055084>, 14.11.2020.
- Vasiliev, Pavel & Bernhard, Bo (2012), Prohibitions and Policy in the Global Gambling Industry: A Genealogy and Media Content Analysis of Gaming Restrictions in Contemporary Russia – *UNLV Gaming Research & Review Journal* 15:1, 71–86. <https://digitalscholarship.unlv.edu/grrj/vol15/iss1/5/>.
- Veikkaus (2012). *Suomenkielinen vuosiraportti 2011*. https://cms.veikkaus.fi/site/binaries/content/assets/dokumentit/vuosikertomus/2011/vuosiraportti_2011.pdf, 14.11.2020.
- Veikkaus (2013). *Suomenkielinen vuosiraportti 2012*. https://cms.veikkaus.fi/site/binaries/content/assets/dokumentit/vuosikertomus/2012/vuosiraportti_2012.pdf, 14.11.2020.
- Veikkaus (2020). *Vuosi- ja vastuullisuusraportti 2019*. https://cms.veikkaus.fi/site/binaries/content/assets/dokumentit/vuosikertomus/2019/veikkaus_vuosi--ja-vastuullisuusraportti_2019.pdf, 11.11.2020.
- Väestöliitto (2019), *Maahanmuuttajien määrä*. https://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/ (3.9.2020).
- Wikström, Katja, Lindström, Jaana, Halme, Nina & Laatikainen, Tiina (2017), *Ulkomaalaistaustaisten nuorten päihteiden käyttö ja rahapeliin pelaaminen*. Tutkimuksesta tiiviisti 35. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Yle (21.10.2019), *Rajojaan venyttävä Veikkaus*. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/10/20/mot-paljastaa-veikkaus-jakaa-miljoonia-ulkomaisille-pelityhtiöille-poliisi-ei>. (3.9.2020).
- Ylikangas, Heikki (1993), *Markat miljooniksi. Puoli vuosisataa suomalaista veikkausta*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Zagoršek, Hugo & Jaklič, Marko (2009), Resort Casino Development and its Linkage to National and International Tourism: A Slovenian Perspective. – William R. Eadington & Meighan R. Doyle (toim.) *Integrated Resort Casinos. Implications for Economic Growth and Social Impacts*. Reno: University of Nevada, 21–53.